

УДК 372.881.161.2

В'ячеслав Шовковий (Україна)
ORCID ID: 0000-0003-4876-2162

КЛАСИФІКАЦІЯ ВПРАВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена розробленню системної класифікації вправ з української мови, у якій враховано сучасні напрацювання в галузі лінгводидактики, вимоги до навчання української мови, прописані в навчальних програмах, а також практичний досвід розробки вправ, відображений у підручниках з української мови. Розроблена класифікація вправ охоплює такі типи: за мовно-мовленнєвою спрямованістю, характером розумової та мовленнєвої діяльності, об'єктом навчання, структурою, формою мовлення, функцією в навчальному процесі, способом організації, місцем виконання, ступенем керування, наявністю/відсутністю опор та ігрового компонента. За характером розумової діяльності вправи поділяються на проблемно-аналітичні, проблемно-конструктивні, пошукові, творчі та дослідницькі, що сприяє розвитку аналітичного мислення, мовної креативності та дослідницьких умінь. За мовленнєвою діяльністю виокремлено рецептивно-аналітичні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні та продуктивні вправи, що забезпечують формування навичок сприймати, аналізувати та продукувати усне й письмове мовлення. Вправи за об'єктом навчання охоплюють фонетику, орфоєпію, лексику, морфеміку, словотвір, морфологію, синтаксис, орфографію, пунктуацію, стилістику, говоріння, письмо, аудіювання та читання. За структурою – прості та комплексні, за формою – усні, письмові та усно-письмові, за функцією – підготовчі, тренувальні та контрольні. Також виокремлено вправи фронтальні, хорові, парні, групові та індивідуальні; класні та домашні; з жорстким, частковим та мінімальним керуванням; з опорами чи без них; з ігровим компонентом або без нього. Запропонована класифікація може бути використана для методичної підготовки майбутніх учителів, розроблення підручників і навчальних посібників, а також для наукових досліджень, вона забезпечує системність та ефективність навчання української мови відповідно до діяльнісно-компетентнісного підходу.

Ключові слова: українська мова, лінгводидактика, класифікація вправ, мовленнєві уміння, мовленнєві навички, методика навчання, діяльнісно-компетентнісний підхід.

Вступ

Постановка проблеми. Сучасна методика навчання ґрунтується на діяльнісно-компетентнісному підході, відповідно до якого всі компетентності формуються у процесі діяльності. Саме тому метод вправ відіграє ключову роль в навчанні української мови в закладах вищої та загальної середньої освіти. Вправи забезпечують організоване, поетапне й варіативне опрацювання мовного та мовленнєвого матеріалу, моделюючи різні типи навчальних дій і створюючи умови для розвитку відповідних компетентностей. Саме тому сучасна методика навчання української мови характеризується зростанням уваги до ефективності вправ як ключового інструмента формування мовних та мовленнєвих компетентностей учнів. Однак, попри значну кількість наукових праць, присвячених окремим аспектам мовної підготовки, питання чіткої й

узгодженої класифікації вправ залишається дискусійним. У науково-методичній літературі спостерігається різноманіття підходів до систематизації вправ, що ускладнює їх практичне використання вчителями та викладачами. Брак єдиної структурованої та педагогічно обґрунтованої класифікації перешкоджає ефективному добору вправ, їх дидактичному моделюванню та побудові цілісної методичної системи навчання. Тому виникає потреба в уточненні, узагальненні та науковому обґрунтуванні класифікації вправ з української мови, що забезпечить підвищення результативності навчального процесу та сприятиме формуванню цілісного підходу до розвитку мовних і мовленнєвих компетентностей.

Огляд досліджень і публікацій. Проблема класифікації вправ для навчання української мови зазнала досить широкого висвітлення у працях науковців. Так,

вченими-методистами побудовано ієрархію категорій: система вправ – підсистема вправ – мікросистема вправ – комплекс вправ – серія вправ – цикл вправ – група вправ (Беляєва & Лисанець, 2017); Плахотником (2009) було зроблено спробу розмежувати вправи (як багаторазове повторення дій мовного або мовленнєвого характеру) та комунікативні завдання (як самостійне виконання учнем сукупності послідовних дій, спрямованих на досягнення певних цілей, комунікативному завданню не властива повторюваність дій). Варто також відзначити, що існує низка праць, присвячених класифікаціям вправ з української мови, які орієнтовані здебільшого на формування окремих компетентностей: дискурсивної компетентності (Кучерява, 2007), граматичної компетентності (Яновицька, 2009; Огарь, 2019; Скварча & Ебосон, 2019), фонетичної компетентності (Бакум, 2009), риторичної компетентності (Голуб, 2008; Прядка, 2012), стилістичної компетентності (Бабенко, 2018; Луценко, 2023), синтаксичної компетентності (Голуб & Галаєвська, 2018), правописної компетентності (Хом'як, 2002; Вітюк, 2021), розвиток усного та писемного мовлення (Хорошковська, 2006; Палихата, 2005; Сергієнко, 2022; Караман, 2004). Одна з перших системних класифікацій вправ з української мови належить Онищуку, який визначив такі групи вправ: підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні (Онищук, 1971). На цю класифікацію вправ спираються й автори підручника з методики викладання української мови в середній школі (Олійник та ін., 1989), які пропонують також різновиди вправ для навчання мовних аспектів та розвитку мовлення. Автори підручника з методики навчання української мови в закладах загальної середньої освіти за редакцією Пентиліук (2004) пропонують класифікувати вправи за критеріями а) змісту навчання, б) форми проведення, в) складності і поділяють вправи на 1) підготовчі, 2) вступні, 3) пробні, 4) тренувальні,

5) творчі, 6) контрольні; автори підручника також пропонують різні типи та види вправ для навчання мовних аспектів та розвитку мовлення (Пентиліук та ін., 2004). Костів та Сколоздра-Шепітко (2018) класифікують вправи таким чином: за формою проведення, або способом виконання (усні, письмові), за метою перевірки (навчальні, контрольні), за місцем виконання (класні, домашні), за дидактичною метою: підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні; за належністю до розділу мови (фонетичні, орфоепічні, фразеологічні, лексикографічні, вправи з будови слова та словотвору, граматичні, морфологічні та синтаксичні, пунктуаційні, орфографічні, стилістичні); також науковці подають розлогу класифікацію диктантів, переказів та творів (Костів & Сколоздра-Шепітко, 2018). У результаті аналізу наукових праць, присвячених типології вправ з української мови, встановлено, що наразі не існує єдиноприйнятої класифікації, окрім того, у наявних класифікаціях акцент зміщується на опанування системи української мови (мовлення лишається на другому плані), що не відображає усього спектру дій учнів у набутті мовних та мовленнєвих компетентностей та потребує пошуку нових параметрів класифікації вправ.

Заслугує на увагу розлога класифікація вправ для навчання іноземних мов подана в підручнику з методики навчання іноземних мов та культур за загальною редакцією Ніколаєвої (Бігич та ін., 2013). Автори класифікують вправи за такими критеріями: спрямованість на прийом або видачу інформації; комунікативність; вмотивованість; рівень керування діями / діяльністю учнів; наявність / відсутність ігрового компонента; наявність / відсутність опор; спосіб виконання вправи; характер виконання; участь рідної мови та / або першої іноземної; місце виконання (Бігич та ін., 2013). Ця класифікація має бути врахована під час створення класифікації вправ для навчання української мови, оскільки ґрунтується на універ-

сальних психолінгвістичних механізмах засвоєння мови й відображає сучасні принципи діяльнісного та комунікативного навчання. Її критерії – комунікативність, ступінь керування, наявність опор, спосіб виконання, ігровий компонент тощо – є системними, взаємопов'язаними та придатними для опису будь-якої мовної та мовленнєвої діяльності, зокрема українськомовної. Запропонована класифікація вправ розширює традиційні підходи в методиці навчання української мови та сприяє створенню більш цілісної, сучасної й ефективної системи вправ.

Мета і завдання статті – розробити авторську класифікацію вправ з української мови з урахуванням сучасних здобутків у галузі лінгводидактики.

Методологія дослідження

Методологічну основу дослідження становлять положення сучасної лінгводидактики, зокрема компетентнісного та діяльнісного підходів, які визначають принципи добору та організації мовних і мовленнєвих вправ у процесі навчання української мови. Теоретичне підґрунтя роботи спирається на концепції розвитку мовної особистості, а також на дидактичні принципи системності, науковості, доступності й свідомої активності учнів. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: 1) аналіз і синтез наукових джерел – для виявлення підходів до класифікації вправ, окреслення проблемних аспектів та узагальнення теоретичних положень сучасної мовної освіти; 2) порівняльний метод – для визначення спільних і відмінних рис у класифікаціях, запропонованих різними авторами, та для виокремлення основних критеріїв систематизації вправ; 3) метод класифікації – для розроблення узгодженої та багатовимірної класифікації вправ з української мови на основі встановлених критеріїв; 4) метод узагальнення педагогічного досвіду – урахування реальних практик навчання української мови, а та-

кож аналіз типів та видів вправ у підручниках з української мови. Застосування сукупності цих методів забезпечило комплексність дослідження та дозволило обґрунтувати структуровану класифікацію вправ з української мови відповідно до сучасних вимог лінгводидактики.

Дослідження відбувалося у кілька етапів. На *першому* етапі (пошуковому) було окреслено проблему, що полягала у відсутності класифікації вправ з української мови, яка б охоплювала різні аспекти – цілі вправ, об'єкти навчання, характер розумової діяльності, структуру, способи організації діяльності тощо. Через відсутність такої класифікації автор статті у процесі підготовки майбутніх учителів української мови та літератури неодноразово стикався з низкою проблем, пов'язаних із розробкою студентами вправ для навчання української мови: студенти не могли коректно визначити тип вправи, обґрунтувати її дидактичне призначення, а також структурувати завдання відповідно до етапів формування мовних і мовленнєвих навичок та вмінь. Вони часто плутали вправи різних видів, змішували репродуктивні та продуктивні дії, не розрізняли ступінь керованості та самостійності учнів. Крім того, виникали труднощі з добором вправ відповідно до цілей уроку, об'єктів навчання (лексичних, граматичних, орфографічних, стилістичних тощо) і характеру розумової діяльності, яку має забезпечувати вправа. На *другому* етапі (аналітичному) було проаналізовано наукові джерела, присвячені класифікації вправ з української мови, а також навчальні програми з української мови та підручники з української мови для 5 класу (Голуб, 2022; Авраменко, 2022; Заболотний & Заболотний, 2022); 6 класу (Літвінова, 2023; Голуб & Горошкіна, 2023; Онатій, & Ткачук, 2023; Авраменко, 2023; Семенов та ін., 2023); 7 класу (Семенов та ін., 2024; Ворон & Солопенко, 2024; Літвінова, 2024; Онатій, & Ткачук, 2024; Голуб & Горошкіна, 2024); 8 класу (Літвінова, 2025; Онатій & Ткачук, 2025; Голуб & Горошкіна, 2025; Авраменко &

Тищенко, 2025); 9 класу (Заболотний & Заболотний, 2017; Авраменко, 2022; Караман та ін., 2017; Глазова, 2017); 10 класу (Караман та ін., 2018; Глазова, 2018; Ющук, 2018; Шевчук, 2018) 11 класу (Авраменко, 2019; Глазова, 2019; Єрмоленко & Сичова, 2011; Заболотний & Заболотний, 2012) для середньої школи. У процесі аналізу встановлено, що в класифікаціях науковців часто не враховуються ті чи інші класифікаційні параметри, що робить класифікацію вправ неповною та такою, що не відповідає повною мірою описаним у програмах цілям навчання української мови та наявним у підручниках вправам. На *третьому* етапі (продуктивному) було створено авторську класифікацію вправ для навчання української мови. Під час розроблення авторської типології вправ було враховано досвід класифікації вправ, набутий у галузі методики навчання української мови, а також іноземних мов; вимоги до цілей та змісту навчання української мови в школі, визначені "Державним стандартом базової середньої освіти" (2020), навчальними програмами; наявні у підручниках типи та види вправи.

Авторська класифікація вправ може слугувати інструментом для розширення спектра завдань у підручниках і навчальних посібниках з української мови, сприяти оптимізації досягнення освітніх цілей, а також бути корисною у методичній підготовці майбутніх учителів і застосовуватися в теоретичних та прикладних лінгводидактичних дослідженнях.

Результати дослідження та їх обговорення

В аспекті діяльнісно-компетентнісної парадигми навчання мови вправа відіграє ключову роль, оскільки дозволяє реалізувати різні види діяльності, якими має оволодіти учень, через вправи учні не лише засвоюють теоретичний матеріал, а й набувають навичок та вмінь його використання в різних контекстах, аналізують мовні одиниці, експериментують із структурами мови та моделюють реальні комунікативні ситуації. Вправу розуміємо як

"повторюване виконання дії з метою її засвоєння; усвідомлення змісту дії, закріплення, узагальнення і автоматизація вмінь та навичок (вироблення мовних і мовленнєвих умінь і навичок)" (Пентиліук, 2015, с. 51). Класифікація вправ для навчання української мови має бути орієнтована на реалізацію програмних вимог навчання української мови в школі. До ключових компетентностей, визначених Державним стандартом базової середньої освіти (2020) належать: "1) вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо; здобувати та опрацьовувати інформацію з різних джерел; використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження". Також чинними програмами з української мови передбачено комплексну реалізацію чотирьох змістових ліній – мовної, мовленнєвої, соціокультурної, діяльнісної, які мають бути відображені в системі вправ для навчання української мови. Отже, відповідно до умов Державного стандарту (навчання комунікації та мовної системи) та чинних програм, у навчанні української мови потрібно використовувати вправи, які відповідають *критерію мовно-мовленнєвої спрямованості*, за цим критерієм виділяємо мовні, мовленнєві вправи на рівні речення, мовленнєві вправи на рівні тексту, мовно-мовленнєві вправи.

Системність, ефективність та результативність у формуванні комунікативної компетентності з української мови потребує застосування відповідних вправ, які реалізують мовленнєву діяльність у рецептивному, репродуктивному та продуктивному аспектах. І тому виникає потреба в класифікації вправ з української мови за *характером мовленнєвої діяльності*. Відповідно до цього критерію виділяємо:

рецептивно-аналітичні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні, продуктивні вправи.

Навчання української мови передбачає всебічний розвиток інтелектуальної сфери здобувачів освіти, оскільки опанування мовної системи та формування мовленнєвих умінь неможливі без активізації різноманітних когнітивних процесів. У процесі роботи з мовним матеріалом учні залучають аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікацію, абстрагування та логічне мислення, що сприяє розвитку їхнього інтелектуального потенціалу. Мовні та мовленнєві вправи стимулюють роботу пам'яті, уваги, уяви, аналітичних здібностей, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та будувати смислові структури. Розвиток когнітивної сфери має відбуватися інтегровано з навчанням мови, саме тому вважаємо доцільним здійснювати класифікацію вправ *за характером розумової діяльності* й виділяти в межах цього критерію такі вправи: проблемно-аналітичні, проблемно-конструктивні, вправи пошукового характеру, вправи творчого характеру, дослідницького характеру.

Кожна вправа орієнтована на певний об'єкт навчання – мовний аспект або вид мовленнєвої діяльності – і виконує специфічні функції, активізує різні механізми мовленнєвої та когнітивної діяльності й сприяє досягненню різних навчальних результатів. Мовні та мовленнєві навички та вміння формуються по-різному, тому виникає потреба у впорядкуванні вправ відповідно до того, на який саме об'єкт навчання вони спрямовані. Тому вважаємо доцільним здійснити класифікацію вправ *за об'єктом навчання* (фонетичні, орфоепічні, лексикологічні, лексичні, вправи з морфеміки, вправи зі словотвору, вправи з морфології, синтаксичні, орфографічні, пунктуаційні, вправи на говоріння, письмо, аудіювання, читання, стилістичні вправи).

Аналіз підручників з української мови показав, що усі вправи різні за структурою та обсягом розумових операцій, які виконують учні. Тому вважаємо доцільним

здійснювати класифікацію вправ *за структурою*, розподіляючи їх на прості вправи з одним завданням, комплексні вправи з двома і більше завданнями.

Форма мовлення, у якій реалізується навчальна діяльність учнів, істотно впливає на характер, темп і результативність засвоєння мовного та мовленнєвого матеріалу, оскільки саме вона визначає домінуювальні психолінгвістичні механізми, що активізуються під час виконання вправ. Усне чи письмове завдання по-різному залучає когнітивні ресурси учня, а форма мовлення впливає на глибину розуміння матеріалу, ступінь його усвідомлення та довготривалість запам'ятовування. Таким чином, вибір форми мовлення є важливим чинником, який визначає ефективність навчального процесу та оптимізує мовленнєвий розвиток учнів. Тому наступним критерієм класифікації вправ може бути – форма мовлення. *За формою мовлення* вправи пропонуємо класифікувати на усні, письмові та усно-письмові.

Важливим є критерій *функції вправи в навчальному процесі*. За цим критерієм пропонуємо класифікувати вправи на підготовчі, тренувальні, контрольні. Також під час розроблення вправ слід враховувати спосіб організації їх виконання, адже від форми взаємодії учнів залежить ефективність навчального процесу та рівень засвоєння матеріалу. Раціональна організація вправ сприяє не лише закріпленню знань і формуванню практичних навичок, але й розвитку когнітивних здібностей, самостійності, відповідальності та критичного мислення. *За способом організації* вправи можна класифікувати на фронтальні, хорові, парні, групові, індивідуальні.

Окрім зазначених критеріїв, вважаємо за доцільне охопити традиційні критерії – *за місцем виконання* (класні, домашні), *за ступенем керування* (з жорстким повним керуванням, з частковим керуванням, з мінімальним керуванням), *за наявністю / відсутністю опор* (з опорами, без опор),

за наявністю / відсутністю ігрового компонента (з ігровим компонентом, без ігрового компонента).

Технологізація освітнього процесу зумовлює необхідність нових підходів до організації вправ, оскільки сучасні освітні технології значно розширюють можливості навчання та взаємодії учнів із навчальним матеріалом. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) дозволяє створювати інтерактивні завдання, моделювати навчальні ситуації, автоматизувати контроль й оцінювання, а також персоналізувати навчальний процес відповідно до індивідуальних потреб учнів. У зв'язку з цим виникає потреба в класифікації вправ за критерієм використання ІКТ, що дає змогу виділити вправи без застосування цифрових технологій, вправи з частковим застосуванням цифрових технологій та вправи, інтегровані з мультимедійними ресурсами.

У табл. 1 подано зведену класифікацію вправ з української мови.

Схарактеризуємо кожен тип та вид вправ.

Характеристика вправ за мовно-мовленнєвою спрямованістю

Мовні вправи – вправи, орієнтовані на реалізацію мовної змістової лінії в навчанні української мови: покликані формувати мовні знання, мовні навички та вміння. Ці вправи зосереджуються на відпрацюванні елементів мовної системи: фонетики, орфоєпії, орфографії, морфології, синтаксису, пунктуації та лексики. Виконуючи мовні вправи, учні працюють із мовним матеріалом поза реальною мовленнєвою взаємодією: аналізують, трансформують, добирають, визначають, розпізнають, відтворюють мовні форми. Такі вправи є необхідним підґрунтям для подальшого переходу до комунікативних завдань. До мовних вправ можна віднести такі: *вправи на аналіз звукового, морфемного складу слова, на аналіз значення слова в контексті лексичної парадигми,*

добір спільнокореневих слів, синонімів, антонімів, вправи на визначення граматичних значень слова, конструювання словосполучень з мовними одиницями, вправи на аналіз синтаксичних характеристик речень, на трансформацію речень певних типів та з певними синтаксичними конструкціями тощо.

Мовленнєві вправи на рівні речення – вправи, орієнтовані на реалізацію мовленнєвої змістової лінії в навчанні української мови: покликані формувати мовленнєві навички вживання мовних одиниць на рівні речення – навички будувати, трансформувати й удосконалювати граматично правильні та комунікативно доцільні речення. Метою мовленнєвих вправ на рівні речення є "введення" мовних одиниць у мовлення школярів. До таких вправ можна віднести *вправи на складання речень з мовними одиницями як із заданими параметрами мовленнєвої ситуації, так і без них, на розширення речень, на трансформацію речень, на редагування речень.* Мовленнєві вправи на рівні речення часто виконують функцію підготовчих до повноцінної комунікації – сприйняття та продукування мовлення на рівні тексту.

Мовленнєві вправи на рівні тексту – вправи, орієнтовані на реалізацію мовленнєвої змістової лінії: покликані формування умінь розуміння та продукування мовлення на рівні тексту. Такі вправи моделюють різноманітні ситуації реального спілкування, сприяють розвитку комунікативної компетентності та формуванню повноцінних мовленнєвих умінь. До мовленнєвих вправ можна віднести такі: *написання переказу, реферату, конспекту (поєднують рецептивну та продуктивну мовленнєву діяльність), складання усних та письмових зв'язних висловлювань (описи, розповіді, роздуми), продукування текстів певних стилів та жанрів, трансформацію текстів, продукування текстів у різних мовленнєвих ситуаціях (монологів та діалогів), редагування текстів.*

Таблиця 1*Зведена класифікація вправ з української мови*

Типи вправ	Види вправ
За мовно-мовленнєвою спрямованістю	мовні мовленнєві вправи на рівні речення мовленнєві вправи на рівні тексту мовно-мовленнєві
За характером мовленнєвої діяльності	рецептивно-аналітичні рецептивно-репродуктивні рецептивно-продуктивні продуктивні
За характером розумової діяльності	проблемно-аналітичні проблемно-конструктивні вправи пошукового характеру вправи творчого характеру вправи дослідницького характеру
За об'єктом навчання	фонетичні орфоепічні лексикологічні лексичні вправи з морфеміки вправи зі словотвору вправи з морфології синтаксичні орфографічні вправи пунктуаційні вправи вправи на говоріння вправи на письмо вправи на аудіювання вправи на читання стилістичні вправи
За структурою	прості вправи з одним завданням комплексні вправи з двома і більше завданнями
За формою мовлення	усні письмові усно-письмові
За функцією в навчальному процесі	підготовчі тренувальні контрольні
За способом організації	фронтальні хорові парні групові індивідуальні
За місцем виконання	класні домашні
За ступенем керування	з жорстким повним керуванням з частковим керуванням з мінімальним керуванням
За наявністю / відсутністю опор	з опорами без опор
За наявністю / відсутністю ігрового компонента	з ігровим компонентом без ігрового компонента
За використання ІКТ	вправи без застосування цифрових технологій вправи з частковим застосуванням цифрових технологій вправи, інтегровані з мультимедійними ресурсами

Мовно-мовленнєві вправи – це комплексні вправи, які поєднують опрацювання мовного матеріалу із розвитком умінь продуктивного мовлення. Вони спрямовані не лише на аналіз, усвідомлення та засвоєння мовних одиниць, а й на формування здатності застосовувати ці знання у власних висловленнях на рівні речень, текстів. *До таких вправ можна віднести вправи на аналіз мовних одиниць з наступним складанням з цими одиницями речень та текстів.*

Вправи за характером мовленнєвої діяльності

Рецептивно-аналітичні вправи – вправи, спрямовані на сприйняття усного чи писемного мовлення з подальшим виконанням завдань аналітичного характеру – аналіз змісту чи мовних одиниць тексту. Мета рецептивно-аналітичних вправ полягає в розвитку в учнів умінь уважно сприймати, розуміти й аналізувати тексти, а також виділяти у них ключові змістові та мовні елементи. Під час виконання цих вправ відбувається підготовка до подальшої продуктивної мовленнєвої діяльності: учні аналізують та засвоюють мовні одиниці та зразки мовлення, з тим щоб надалі їх використовувати в продуктивній мовленнєвій діяльності. *До таких вправ можна віднести: читання / прослуховування тексту з подальшим визначенням його жанрових чи стилевих особливостей, визначення теми, ідеї, проблем, порушених у творі, пошук у тексті певних мовних одиниць (напр., складних речень, ускладнених речень тощо).* Рецептивно-аналітичні вправи, окрім проблемно-аналітичних завдань, також можуть супроводжуватися проблемно-конструктивними, творчими, пошуковими і навіть дослідницькими завданнями.

Рецептивно-репродуктивні – вправи, спрямовані на сприйняття та відтворення мовлення. Основна мета таких вправ полягає в розвитку в учнів умінь уважно сприймати усне або писемне мовлення й відтворювати його у точній або перефразованій формі, дотримуючись правил

граматики, лексики та фонетики. До таких вправ належать: *правильне читання та повторення за диктором слів, словосполучень, речень* (вправляння в артикуляції та інтонуванні), що дозволяє тренувати артикуляційний апарат, інтонаційні моделі та ритм мовлення; *диктанти*, які сприяють розвитку орфографічної грамотності, уважності та здатності відтворювати текст у письмовій формі з дотриманням норм української мови; *перекази*, що формують уміння структурованого викладу змісту, послідовності думок і логічної організації мовлення. Рецептивно-репродуктивні вправи сприяють засвоєнню мовних норм, розвитку техніки мовлення та підготовці учнів до самостійного застосування мовних одиниць у різних мовленнєвих ситуаціях.

Рецептивно-продуктивні вправи – вправи, які орієнтовані на формування умінь продуктивного мовлення на основі попередньо сприйнятого тексту. До таких вправ належать: *написання твору-опису (наприклад про природу) на основі прочитаного тексту на таку ж саму тему, створення діалогу, усного чи письмового монологу на основі прослуханого чи прочитаного зразка, усне чи письмове продовження тексту, написання прозового твору на основі прочитаного вірша зі збереженням емоційного змісту.* Такі вправи передбачають використання мовних одиниць з текстів-зразків у власних висловлюваннях.

Продуктивні вправи – це вправи, спрямовані на самостійне створення учнями власних усних або письмових висловлювань без опори на готовий зразок. Їхня головна особливість полягає в тому, що учень самостійно добирає зміст, мовні засоби, структуру й стилістичні прийоми. Такі завдання вимагають високого рівня сформованості мовленнєвих умінь, творчої ініціативи й уміння організовувати текст від початку до кінця. До таких вправ належать: *написання творів, створення усних монологів та діалогів.*

Вправи за характером розумової діяльності

Проблемно-аналітичні вправи – це різновид навчальних завдань, спрямованих на глибоке осмислення, аналіз і зіставлення мовних одиниць різних рівнів (фонетичного, лексичного, словотвірного, морфологічного, синтаксичного, текстового). Проблемний характер цих завдань виявляється в тому, що учні опиняються в ситуації, яка вимагає не простого відтворення засвоєних теоретичних положень, а їх усвідомленого й мотивованого застосування в новому практичному контексті. Виконуючи такі вправи, школярі стикаються з пізнавальною суперечністю або мовною проблемою, розв'язання якої передбачає аналіз запропонованого мовного матеріалу, вибір оптимального варіанта й прийняття обґрунтованого рішення. Саме потреба перенести теоретичні знання у сферу реального мовленнєвого використання забезпечує проблемність, сприяє розвитку аналітичного мислення та формує здатність до самостійного лінгвістичного пошуку. *До проблемно-аналітичних вправ можна віднести: вправи, які передбачають сприйняття та аналіз мовних одиниць, а саме: визначення фонетичних явищ у слові, реченні, визначення слів, які мають певні семантичні характеристики (наприклад, омонімів, антонімів, синонімів тощо), визначення морфемної будови, словотвірних параметрів слова, визначення граматичних характеристик слів, визначення та аналіз синтаксичних одиниць, аналіз текстів – визначення мовностільових та структурних особливостей; визначення ролі мовних одиниць у реченні та тексті, створення структурних схем словосполучень та речень тощо.* Проблемно-аналітичні вправи часто складають початковий етап у вивченні мовних одиниць – сприйняття та ідентифікацію їх у мовленні.

Проблемно-конструктивні вправи – вправи, спрямовані на конструювання

мовних одиниць – словосполучень, речень, текстів. Проблемно-конструктивний характер цих завдань проявляється у тому, що учню пропонується певна мовна проблема або завдання, вирішення якого потребує активного використання знань і творчого підходу. Конструктивний характер проблемно-конструктивних вправ виявляється у активній діяльності учня з побудови мовних одиниць. До проблемно-конструктивних вправ можна віднести такі: *складання з поданими словами словосполучень, складання речень певної структури, виправлення помилок у реченнях та словосполученнях, побудова текстів з певною логікою, вживання орфограм та пунктограм у реченнях та текстах, складання плану до тексту.*

Вправи (завдання) пошукового характеру – вправи (завдання), які спрямовані на пошук необхідної інформації з різних джерел: перед учнями постає завдання, виконання якого потребує самостійного пошуку інформації. Основною метою таких вправ є не лише відтворення вже відомого матеріалу, а формування в учнів умінь самостійно знаходити, аналізувати та використовувати інформацію для вирішення конкретних мовних або лінгвістичних завдань. Пошуковий характер цих завдань проявляється в тому, що перед учнем стоїть конкретна проблема або питання, на яке необхідно знайти відповідь. Учень не отримує готової інформації, а самостійно організовує процес її добору, порівнює джерела, оцінює їх достовірність і систематизує отримані дані. До таких вправ (завдань) можна віднести: *роботу зі словниками (визначення значень слів, правопису слів, добір синонімів, антонімів, паронімів, визначення частини мовної приналежності слів), добір слів, речень, текстів за певними характеристиками (наприклад, виписати з художніх творів 5 речень, у яких "що" є сполучником / займенником, 5 речень з однорідною підрядністю тощо, 5 прислів'їв, у яких*

вживається тире між підметом і присудком, у яких підмет і присудок виражені інфінітивами).

Вправи (завдання) творчого характеру – вправи (завдання), орієнтовані на розвиток умінь продуктивного мовлення: самостійного продукування текстів різних функціональних типів, стилів та жанрів. Творчий характер завдань проявляється у високому ступені свободи для учня: він має самостійно обирати тему, структуру, мовні засоби та стиль тексту. Такі вправи дозволяють учням розвивати мовну креативність, уміння комбінувати різні мовні ресурси та адаптувати їх до конкретних умов спілкування. Вправи творчого характеру сприяють формуванню комунікативної компетентності, розвитку уяви та мовної гнучкості, а також готують учнів до самостійного застосування української мови в різних сферах життя. *До продуктивних вправ можна віднести такі: написання творів, складання усних монологів та діалогів.*

Вправи (завдання) дослідницького характеру – це завдання, які орієнтовані на проведення учнями мінідосліджень у галузі мовознавства. Основною особливістю таких вправ є активна роль учня як дослідника: він самостійно здійснює пошук емпіричного матеріалу (текстів, прикладів, мовних даних), проводить його системний аналіз та робить обґрунтовані висновки. Дослідницький характер таких завдань проявляється у новизні результату: учень не просто відтворює знання, отримані раніше, а отримує власні висновки на основі аналізу матеріалу, може виявляти закономірності, порівнювати мовні явища або висувати гіпотези. Це сприяє формуванню вмінь критичного мислення, умінь самостійно планувати діяльність і обґрунтовувати результати, а також розвиває мовну інтуїцію і здатність до самостійного відкриття закономірностей у мовному матеріалі. Таким чином, вправи дослідницького характеру не лише закріплюють раніше здобуті знання, але й стимулюють самостійну пізнавальну активність учня, формують його

дослідницьку компетентність та забезпечують розвиток умінь проводити лінгвістичний аналіз на практиці. До завдань дослідницького можна віднести такі: *дослідити вживання певної групи лексики (наприклад архаїзмів, діалектизмів) у публіцистичних текстах, структурні особливості неологізмів, фонетичні особливості певного регіону, проаналізувати типи речень певного стилю (на матеріалі окремих жанрів), дослідити мовні помилки своїх однокласників тощо.*

Вправи за об'єктом навчання

Фонетичні вправи спрямовані на засвоєння фонетичних знань, формування фонетичних навичок та вмінь. До них належать: *вправи на характеристику сегментних та несегментних фонетичних одиниць, фонетичний аналіз слів, на добір лексичних одиниць, у яких відбуваються фонетичні зміни, вправління в артикуляції та інтонації.*

Орфоепічні вправи спрямовані на формування орфоепічних навичок. До них належать вправи *на запис слова фонетичною транскрипцією, на правильну артикуляцію слів.*

Лексикологічні вправи орієнтовані на засвоєння лексикології, до них належать вправи *на аналіз лексичних одиниць, вживання лексичних одиниць різних груп у мовленні.*

Лексичні вправи спрямовані на збагачення активного й пасивного словникового запасу учнів, формування навичок точного й доречного вживання слів. До них належать *вправи на визначення значень слів, добір синонімів, антонімів, паронімів, багатозначних слів; вправи на встановлення лексичних зв'язків і контекстуальних відтінків значення, вправи на правильне вживання слів.*

Вправи з морфеміки орієнтовані на засвоєння будови слова та функцій його структурних частин. До них належать: *поділ слів на морфеми, визначення кореня, префіксів, суфіксів, закінчень; вправи на встановлення ролі морфем у значенні слова, на порівняння слів із подібною та різною будовою.*

Вправи зі словотвору спрямовані на формування вмінь утворювати нові слова за словотвірними моделями, а також на усвідомлення способів словотвору. До таких вправ належать: *добір твірних і похідних слів, визначення способу творення, словотвірний аналіз, утворення нових лексем за заданою моделлю тощо.*

Морфологічні вправи орієнтовані на засвоєння граматичних категорій частин мови, їх форм і функцій. До них належать: *визначення морфологічних ознак слова, відмінювання й дієвідмінювання, аналіз граматичних форм, уживання форм у контексті відповідно до норми.*

Синтаксичні вправи спрямовані на опанування будови словосполучення і речення, встановлення синтаксичних зв'язків і конструкцій. До них належать: *визначення головних та другорядних членів речення, побудова словосполучень і речень за моделлю, трансформаційні вправи (розширення, скорочення, заміна частин конструкції), аналіз складних синтаксичних структур.*

Орфографічні вправи спрямовані на формування навичок правильного написання слів відповідно до орфографічних норм. До них належать *вправи на пояснення й застосування правил правопису, вибір правильного написання, вставлення пропущених букв, списування з орфографічним аналізом, різні види диктантів.*

Пунктуаційні вправи орієнтовані на засвоєння правил уживання розділових знаків у простому й складному реченні. До них належать: *постановка розділових знаків у поданих реченнях, пояснення пунктуації, трансформація конструкцій з метою зміни пунктуаційного оформлення.*

Вправи з говоріння спрямовані на розвиток усного мовлення, уміння будувати монологічні та діалогічні висловлювання. До них належать: *відповіді на запитання, розгорнуті усні висловлювання, участь у діалозі чи полілозі, створення усних описів, розповідей, міні-повідомлень, імпровізаційні виступи.*

Вправи з письма орієнтовані на розвиток писемного мовлення, уміння створювати тексти різних стилів і жанрів. До таких вправ належать: *написання мінітекстів, планів, переказів, власних висловлювань, виконання письмових граматичних і лексичних завдань, редагування власних і чужих текстів.*

Вправи з аудіювання спрямовані на формування умінь сприймати й розуміти усне мовлення. До них належать: *слухання текстів із подальшим виконанням завдань на визначення теми, основної думки, деталізації інформації; встановлення послідовності подій, визначення мовних особливостей почутого, написання переказів.*

Вправи з читання спрямовані на розвиток техніки та розуміння прочитаного тексту. До них належать: *читання вголос та мовчки, читання з передбаченням, встановлення логіки та структури тексту, визначення теми й ідеї, аналіз змісту, відповідь на запитання за текстом.*

Стилістичні вправи орієнтовані на засвоєння норм і засобів різних стилів мовлення, на розвиток умінь добирати мовні засоби відповідно до комунікативної ситуації. До них належать: *визначення стилю тексту, трансформація тексту в інший стиль, добір стилістично доречних лексичних чи граматичних засобів, редагування стилістичних помилок.*

Характеристика вправ за структурою

Прості вправи – вправи, які містять лише одне завдання. *Наприклад, переписати слова, вставте пропущені літери; переписати речення, визначте у них граматичну основу; доберіть по поданих слів синоніми.* Ці вправи спрямовані на реалізацію однієї цілі та на формування однієї компетентності.

Комплексні вправи – вправи з двома і більше завданнями, які спрямовані на формування кількох мовних або мовленнєвих умінь одночасно. Такий тип вправ забезпечує інтеграцію різних видів мовленнєвої діяльності (читання, слухання,

говоріння, письмо) та різних мовних рівнів (лексичного, граматичного, стилістичного тощо). До комплексних вправ можуть належати такі: *перепишіть речення, поставте розділові знаки; визначте граматичну основу в кожному реченні; прочитайте текст, визначте його стиль та мовні засоби, які вживаються для опису...; напишіть твір-опис на тему..., використовуючи опорні слова.*

Характеристика вправ за формою мовлення

Усні вправи – вправи, які виконуються в усній формі. Вони використовуються як для формування мовленнєвих умінь (аудіювання, говоріння), так і для навчання мовних аспектів: фонетичні: аналіз фонетичних одиниць, тренування правильної вимови, інтонаційних моделей; лексичні: аналіз лексичних одиниць, добір синонімів/антонімів, тлумачення значень слів; граматичні: аналіз граматичних одиниць мови, усне моделювання речень із певними формами чи конструкціями.

Письмові вправи – вправи, які виконуються в письмовій формі. Вони спрямовані на навчання письма як виду мовленнєвої діяльності, а також сприяють опануванню орфографічних, пунктуаційних, граматичних та лексичних норм: орфографія: списування з орфографічними завданнями, диктанти; граматики: письмове конструювання речень і словоформ; лексика: добір та використання у мовленні лексичних одиниць.

Усно-письмові вправи – вправи, які поєднують усну та письмову форми роботи: учні виконують частину завдань усно, а частину – письмово. Наприклад, письмове виконання завдання з усним коментуванням.

Характеристика вправ за функцією в навчальному процесі

Підготовчі вправи – вправи, які виконуються перед поясненням нового навчального матеріалу. Мета таких вправ – активізувати наявні у студентів знання, навички та вміння, необхідні для сприйняття нового матеріалу. Такі вправи

налаштовують студентів на сприйняття нової інформації, виявляють можливі прогалини у засвоєному матеріалі, що дозволяє цілеспрямовано організувати подальше навчання; забезпечують розумову готовність до подальших операцій аналізу, узагальнення та застосування нового матеріалу. Підготовчі вправи учні виконують також перед продукуванням усного чи письмового переказу або твору. Мета таких вправ – зняти предметні, мовні, логічні труднощі, які можуть виникати під час сприйняття та продукування мовлення.

Тренувальні вправи – вправи, спрямовані на закріплення знань, формування мовних та мовленнєвих навичок та вмінь.

Контрольні вправи – вправи, спрямовані на перевірку в учнів сформованих знань, навичок та вмінь.

Класифікація вправ за способом організації

Фронтальні вправи – вправи, які передбачають одночасне виконання завдання всіма учнями під керівництвом учителя. Вони забезпечують єдиний темп роботи, дозволяють оперативно контролювати перебіг виконання та коригувати дії учнів.

Хорові вправи – вправи, які виконуються одночасним озвучуванням відповіді всією групою. Використовуються переважно для відпрацювання орфоепічних навичок, інтонації, ритму мовлення, автоматизації окремих граматичних структур.

Парні вправи передбачають взаємодію двох учнів, які виконують завдання у форматі діалогу, взаємоперевірки або спільного вирішення проблеми. Такий тип організації сприяє розвитку комунікативних умінь, взаємонавчанню та формуванню відповідальності за результат спільної діяльності.

Групові вправи виконуються невеликими підгрупами, що створює умови для колективного пошуку, обговорення, розподілу ролей та спільного вироблення рішень.

Індивідуальні вправи. Індивідуальна форма передбачає самостійне виконання завдання кожним учнем. Вона дає можливість врахувати індивідуальні темпи опрацювання інформації, рівень підготовленості та індивідуально-психологічні особливості.

Характеристика вправ за місцем виконання

Класні вправи виконуються безпосередньо на уроці під керівництвом учителя. Ці вправи забезпечують оперативний контроль і корекцію дій учнів; дають змогу моделювати навчальні ситуації, що потребують миттєвого зворотного зв'язку; сприяють колективній та парній взаємодії, що активізує навчальну діяльність учнів; використовуються для первинного закріплення матеріалу, проведення тренувальних дій і контролю.

Домашні вправи виконуються самостійно поза межами уроку та спрямовані на закріплення та поглиблення вивченого матеріалу. Їм характерні вищий рівень самостійності, що вимагає відповідальності та уміння саморегуляції; можливість глибшого опрацювання матеріалу, ніж дозволяє час уроку; забезпечення розвитку в учнів навчальних стратегій, зокрема вмінь самоконтролю та самоорганізації.

Характеристика вправ за ступенем керування

Вправи з жорстким (повним) керуванням: це вправи, у яких діяльність учня повністю регулюється й носить відтворювальний характер: учні повністю повторюють або копіюють запропонований зразок (усний чи письмовий). Це вправи на списування, читання / проговорювання (наприклад, читання / повторення за вчителем слів з дотриманням орфоепічних норм, читання скоромовок).

Вправи з частковим керуванням. Цей тип вправ допускає певну свободу дій, але в межах заданої структури. Учні можуть змінювати окремі елементи висловлення, добирати інші слова чи трансформувати граматичну форму. До таких вправ належать: підстановчі

вправи (заміна слова зі збереженням структури); трансформаційні вправи (зміна слова, граматичної конструкції).

Вправи з **мінімальним керуванням**. Це вправи мовленнєвого характеру. Учитель лише задає загальну ситуацію, тему чи комунікативне завдання, а учні мають самостійно створити висловлення. Виконання таких вправ потребує високого рівня самостійності учнів; мінімального втручання вчителя в мовленнєвий процес; можливості вільно обирати мовні засоби залежно від мети та ситуації. До таких вправ належать рольові ігри, ситуативні висловлювання, творчі діалоги та монологи, дискусії, написання творів. До вправ з мінімальним керування можна також віднести вправи пошукового та дослідницького характеру.

За наявністю / відсутністю опор

Вправи з опорами – це різновид навчальних завдань, у яких учні отримують спеціально підготовлені підказки або орієнтири (мовні, графічні, структурні чи змістові), що полегшують виконання мовленнєвої або мовної дії. Їх призначення полягає в тому, щоб забезпечити поступовий перехід від керованої діяльності до самостійної, зменшити когнітивне навантаження та створити умови для формування стійких навичок та вмінь. У навчанні української мови найчастіше використовуються такі опори: зразок виконання вправи, таблиця, схема, ключові слова, план висловлювання, шаблон структури тощо.

Вправи без опор – це завдання, які виконуються учнями без будь-яких додаткових підказок, зразків, схем чи інших орієнтирів; вони передбачають повну самостійність у доборі мовних засобів, організації змісту та реалізації мовленнєвої або мовної дії. Такі вправи є маркером високого рівня сформованості навичок і вмінь, оскільки учень самостійно планує, та реалізує свою діяльність.

За наявністю / відсутністю ігрового компонента

Вправи з ігровим компонентом – це такі навчальні завдання, у структуру яких інтегровано елементи гри, що підсилюють мотиваційний складник та стимулюють активну участь учнів у мовленнєвій діяльності. Ігровий компонент не є самоціллю, а виконує функцію дидактичного інструмента, який робить процес навчання більш динамічним, емоційно привабливим і продуктивним. У вправах ігри можуть бути без рольового компонента (учні не виконують конкретних ролей, а самі ігри спрямовані здебільшого на навчання мовних аспектів); з рольовим компонентом (учасники виконують певні соціальні ролі, а вправи спрямовані на розвиток мовленнєвих умінь через імітацію реальних або вигаданих комунікативних ситуацій).

Вправи без ігрового компонента – це такі навчальні завдання, у яких відсутні елементи гри, а провідним принципом є раціональна, цілеспрямована діяльність, спрямована на набуття мовних та мовленнєвих умінь і навичок.

За використанням ІКТ

Вправи без застосування цифрових технологій – традиційні завдання, які виконуються усно або письмово без використання комп'ютерних або мобільних пристроїв.

Вправи з частковим застосуванням цифрових технологій – завдання, які поєднують традиційні методи з елементами ІКТ. Це оцифровані традиційні вправи і завдання: інтерактивні тести, електронні вправи на закріплення лексики чи граматики, інтерактивні вправи на роботу з мовними одиницями різних рівнів аудіо- та відеоматеріали, які використовуються на занятті з української мови.

Вправи, інтегровані з мультимедійними ресурсами – завдання, повністю реалізовані з використанням цифрових і мультимедійних технологій. Це вправи, виконання яких неможливе без ІКТ: інтерактивні вправи на платформах, онлайн-симуляції, аудіо- та відео-завдання, електронні словники тощо. До таких

вправ можна віднести: вправи на семантизацію лексичних одиниць з використанням зображення об'єктів, які вони позначають, аналіз відео комунікативних ситуацій, створення презентацій, інтерактивних карт, відеосюжетів з використанням мультимедійних ресурсів, виконання онлайн-квестів, колективні вправи / завдання в цифровому середовищі.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Підбиваючи підсумки, зазначаємо, що аналіз наукової літератури, навчальних програм та підручників з української мови та літератури дозволив створити авторську класифікацію вправ з української мови, яка відображає багатовимірність навчальної діяльності з мови. Запропонована класифікація охоплює такі параметри: мовленнєву спрямованість, характер розумової та мовленнєвої діяльності, об'єкт навчання, структуру вправи, форму мовлення, функцію в навчальному процесі, спосіб організації роботи учнів, місце виконання, ступінь керування, а також наявність або відсутність опор та ігрового компонента. Комплексність такої класифікації забезпечує можливість цілісно описувати та конструювати вправи різного типу, орієнтуючись на конкретні цілі навчання, логіку опрацювання мовного та мовленнєвого матеріалу й рівень сформованості компетентностей учнів. Вона може бути використана як у практиці укладання підручників та навчальних посібників, так і в методичній підготовці майбутніх учителів української мови та літератури. Перспективою подальших досліджень може стати адаптація розробленої класифікації вправ до конкретних досліджень з методики навчання української мови.

Список використаних джерел

Авраменко, О. (2022). *Українська мова: підруч. для 5 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Грамота. <https://shkola.in.ua/2658-ukrainska-mova-5-klas-avramenko-2022.html>

Авраменко, О. (2023). *Українська мова: підруч. для 6 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Грамота. <https://shkola.in.ua/2836-ukrainska-mova-6-klas-avramenko-2023.html>

- Авраменко, О. (2022). *Українська мова: підруч. для 9 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Грамота. <https://shkola.in.ua/2532-ukrainska-mova-9-klas-avramenko-2022.html>
- Авраменко, О. (2019). *Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Грамота. <https://shkola.in.ua/2532-ukrainska-mova-9-klas-avramenko-2022.html>
- Авраменко, О., & Тищенко, З. (2025). *Українська мова: підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Грамота. <https://shkola.in.ua/1035-ukrainska-mova-8-klas-avramenko-2016.html>
- Бабенко, В. В. (2018). Стилiстичнi вправи як iнструмент формування стилiстичної компетентностi майбутнiх учителiв-словесникiв. *Вiсник Запорiзького нацiонального унiверситету. Педагогiчнi науки*, (2), 86-92.
- Бакум, З. П. (2009). *Теоретико-методичнi засади навчання фонетики української мови в гiмназiї* [Дис. д. пед. н., Криворiзький державний педагогiчний унiверситет]. <https://doi.org/10.31812/0564/400>
- Беляєва, О. М., & Лисанець, Ю. В. (2017). До питання щодо класифiкацiї вправ у вiтчизнянiй i зарубiжнiй лiнгводидактицi. *Аспекти дослідження iноземних мов i лiнгводидактичнi основи викладання*, 17, 6–15.
- Бiгич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е., & Нiколаєва С. Ю. (Ред.). (2013). *Методика навчання iноземних мов i культур: теорiя i практика: (пiдручник для студентiв класичних, педагогiчних i лiнгвiстичних унiверситетiв)*. Ленвiт.
- Вiтюк, В. В. (2021). *Теоретико-методичнi засади формування правописної компетентностi майбутнiх учителiв початкової школи*. [Дис. д. пед. н., Киiвський унiверситет iменi Бориса Грiнченка]. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35539/1/дисертація%20Вітюк.pdf>
- Ворон, А. & Солопенко В. (2024). *Українська мова: підруч. для 7 класу закл. загальн. середн. освіти*. Освіта. <https://shkola.in.ua/305-ukrainska-mova-7-klas-voron.html>
- Глазова, О. П. (2017). *Українська мова: підруч. для 9 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Ранок. <https://shkola.in.ua/854-ukrainska-mova-9-klas-hlazova-2017.html>
- Глазова, О. П. (2018). *Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. Загальн. середн. освіти*. Ранок. <https://shkola.in.ua/1707-ukrainska-mova-10-klas-hlazova-2018.html>
- Глазова, О. П. (2019). *Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Ранок. <https://shkola.in.ua/1146-ukrainska-mova-11-klas-hlazova-2019.html>
- Голуб, Н. Б. (2008). Ефективні методи і засоби навчання риторики майбутніх учителів *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*, 25, 31–35.
- Голуб, Н. Б., & Галаєвська, Л. В. (2018). *Навчання синтаксису на уроках української мови у 8–9 класах*. Конві прінт.
- Голуб, Н. Б., & Горошкіна, О. М., (2022). *Українська мова: підруч. для 5 класу закл. загальн. середн. освіти*. Освіта. <https://shkola.in.ua/2663-ukrainska-mova-5-klas-holub-2022.html>
- Голуб, Н. Б., & Горошкіна, О. М., (2023). *Українська мова: підруч. для 6 класу закл. загальн. середн. освіти*. Освіта. <https://shkola.in.ua/2837-ukrainska-mova-6-klas-holub-2023.html>
- Голуб, Н., & Горошкіна, О. (2022). *Українська мова: підруч. для 7 класу закл. загальн. середн. освіти*. Грамота. <https://shkola.in.ua/2096-ukrainska-mova-7-klas-holub-2015.html>
- Голуб, Н., & Горошкіна, О. (2025). *Українська мова: підруч. для 8 класу закл. загальн. середн. освіти*. Грамота. <https://shkola.in.ua/3259-ukrainska-mova-8-klas-holub.html>
- Державний стандарт базової середньої освіти. Кабінет Міністрів України, Постанова № 898 від 30 вересня 2020 р. <https://lnk.ua/be8A5W8V5>
- Заболотний, О.В., Заболотний, В. В. (2012). *Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту*. Генеза. <https://pidruchnyk.com.ua/555-ukrayinska-mova-11-klas-zabolotniy-2012.html>
- Заболотний, В. В., & Заболотний, О. В. (2017). *Українська мова: підручник для 9 класу закл. загальн. середн. освіти*. Генеза. <https://shkola.in.ua/858-ukrainska-mova-9-klas-zabolotnyi-2017.html>
- Єрмоленко, С. Я., Сичова, В. Т. (2011). *Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту)*. Грамота. <https://shkola.in.ua/560-ukrainska-mova-11-klas-yermolenko.html>
- Караман, С. (2004). Види робіт з розвитку зв'язного мовлення. *Українська література в загальноосвітній школі*, 4, 18-20.
- Караман, С. О., Горошкіна, О. М., Караман, О. В., & Попова, Л. О. (2017). *Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням філології: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів*. Ранок. <https://pidruchnyk.com.ua/3118-ukrmova-9-klas-karaman.html>
- Караман, С. О., Горошкіна, О. М., Караман, О. В., & Попова, Л. О. (2018). *Українська мова (профільний рівень): підруч. для 10 класу закл. загальн. серед. освіти*. Ранок. <https://shkola.in.ua/1711-ukrainska-mova-10-klas-karaman-2018.html>
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. (2018). *Методика викладання української мови*. (Навчально-методичний посібник. Для студентів українського відділення філологічного факультету). ЛНУ імені Івана Франка.
- Кучерява, О. (2007). Базова система вправ із формування дискурсивної компетенції у студентів-філологів. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, 2, 284–291.

- Літвінова, І.М. (2023). *Українська мова: підруч. для 6 класу закл. загальн. середн. освіти*. Ранок. <https://shkola.in.ua/2838-ukrainska-mova-6-klas-litvinova-2023.html>
- Літвінова, І.М. (2024). *Українська мова: підруч. для 7 класу закл. загальн. середн. освіти*. Ранок. <https://shkola.in.ua/3076-ukrainska-mova-7-klas-litvinova.html>
- Літвінова, І.М., & Якименко, О.О. (2024). *Українська мова: підруч. для 8 класу закл. загальн. середн. освіти*. Ранок. <https://shkola.in.ua/3260-ukrainska-mova-8-klas-litvinova.html>
- Луценко, В. І. (2023, 7-9 серпня). Формування стилістичних умінь школярів на уроках української мови в ЗСО. In *Abstracts of XXXI International Scientific and Practical Conference "Technologies, ideas and ways of learning development in modern conditions"*, Munich, Germany, 129-134.
- Огарь, Ю. В. (2019). Система особистісно орієнтованих вправ і завдань у процесі навчання граматики української мови в закладах загальної середньої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 175-180.
- Олійник, І. С., Іваненко, В. К., Рожило, Л. П., & Скорик, О. С. (1989). *Методика викладання української мови в середній школі*. Вища школа.
- Онатій, А. В., & Ткачук, Т. П. (2023). *Українська мова: підруч. для 6 класу закл. загальн. середн. освіти*, Богдан. <https://shkola.in.ua/2839-ukrainska-mova-6-klas-onatii-2023.html>
- Онатій, А. В., & Ткачук, Т. П. (2024). *Українська мова: підруч. для 7 класу закл. загальн. середн. освіти*, Літера. <https://shkola.in.ua/3077-ukrainska-mova-7-klas-onatii.html>
- Онатій, А. В., & Ткачук, Т. П. (2025). *Українська мова: підруч. для 8 класу закл. загальн. середн. освіти*, Літера. <https://shkola.in.ua/3261-ukrainska-mova-8-klas-onatii.html>
- Онищук, В. (1971). Дидактичні основи засвоєння учнями мовних навичок і вмінь. *Українська мова і література в школі*, 3, 48-53.
- Палихата, Е. Я. (2005). *Система навчання українського усного діалогічного мовлення учнів основної школи* (Автореф. дис. д.пед.н., Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка). <https://lnk.ua/b4A3xgRVQ>
- Пентиліук, М. (Ред.). (2015) Вправа. Із *Словникової довідки з української лінгводидактики*. Ленсвіт.
- Пентиліук, М. І., Караман, С. О., Караман, О. В., Горошкіна, О. М., Бакум, З. П., Барахтян, М. М., Гайдаєнко, І. В., Галетова, А. Г., Коршун, Т. В., Нікітіна, А. В., Окуневич, Т. Г., & Решетилова, О. М. (Ред.). (2004). *Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах*. Ленсвіт.
- Плахотник В. (2009) Чи можуть бути вправи комунікативними? *Іноземні мови*, 3, 3–5.
- Прядка, Я. (2012). Риторичні вправи на уроках української мови в старших класах. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 35, 130–136.
- Семенов, О., Калинич, О., Дятленко, Т., Білясник, М., & Вольницька, В. (2023). *Українська мова: підруч. для 6 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Астон. <https://shkola.in.ua/2840-ukrainska-mova-6-klas-semenoh-2023.html>
- Семенов, О., Калинич, О., Дятленко, Т., Білясник, М., & Гапон, Л. (2023). *Українська мова: підруч. для 7 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Астон. <https://pidruchnyk.com.ua/2870-ukrainska-mova-semenog-7-klas-2024.html> Види вправ для розвитку усного мовлення
- Сергієнко, К. (2022). Види вправ для розвитку усного мовлення на інтегрованому уроці української мови та літератури. *Філологія XXI століття*. 72–75.
- Скварча, О. М., & Ебосон, С. (2019, 18-19 квітня). Система вправ для формування граматичних навичок у процесі вивчення української як іноземної (рівні А1, А2). У Матеріали VII всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників, 162–167. <https://lnk.ua/9erXLMRNp>
- Хом'як, І. М. (2002). *Лінгво-методичні засади навчання орфографії української мови в основній школі* [Автореф. дис. д.пед.н., Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова]. <https://lnk.ua/Men0gXYNg>
- Хорошковська, О. Н. (2006) *Методика навчання української мови у початкових класах шкіл з російською мовою викладання*. Промінь.
- Шевчук, С. В. (2018). *Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Перун. <https://shkola.in.ua/1713-ukrainska-mova-10-klas-shevchuk-2018.html>
- Юшук, І. П. (2018). *Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти*. Богдан. <https://shkola.in.ua/1714-ukrainska-mova-10-klas-yushchuk-2018.html>
- Яновицька, Н. (2009). Типи та види вправ під час вивчення граматичного матеріалу з української мови як другої. *Українська мова і література в школі*, 2 (73), 29–31.

References

- Babenko, V. V. (2018). Stylistychni vpravy yak instrument formuvannia stylistychnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv-slovesnykiv. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedagogichni nauky*, (2), 86-92. (In Ukrainian).
- Bakum, Z. P. (2009). *Teoretyko-metodychni zasady navchannia fonetyky ukrainskoi movy v himnazii*. (Doctoral thesis Kryvyi Rih State Pedagogical University). <https://doi.org/10.31812/0564/400> (In Ukrainian).
- Bieliaieva, O. M., & Lysanets, Yu. V. (2017). Do pytannia shchodo klasyfikatsii vprav u vitchyznianiі i zarubizhnii lnhvodydaktytsi. *Aspekty doslidzhennia inozemnykh mov i lnhvodydaktychni osnovy vykladannia*, 17, 6–15.

- Bihych, O. B., Borysko, N. F., Boretska, H. E. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka*: (pidruchnyk dlia studentiv klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv). (S. Yu. Nikolaieva, Ed.). Lenvit.
- Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity. Kabinet Ministriv Ukrainy, Postanova № 898 vid 30 veresnia 2020 r. <https://lnk.ua/be8A5W8V5>
- Hlazova, O. P. (2017). Ukrainska mova: pidruch. dlia 9 kl. zakl. zahaln. seredn. osvity. Ranok. <https://shkola.in.ua/854-ukrainska-mova-9-klas-hlazova-2017.html>
- Hlazova, O. P. (2018). Ukrainska mova (riven standartu): pidruch. dlia 10 kl. zakl. zahaln. seredn. osvity. Ranok. <https://shkola.in.ua/1707-ukrainska-mova-10-klas-hlazova-2018.html>
- Hlazova, O. P. (2019). Ukrainska mova (riven standartu): pidruch. dlia 11 kl. zakl. zahaln. seredn. osvity. Ranok. <https://shkola.in.ua/1146-ukrainska-mova-11-klas-hlazova-2019.html>
- Holub, N. B. (2008). Efektyvni metody i zasoby navchannia rytoryky maibutnikh uchyteliv. *Naukovyi visnyk Izmail'skoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 25, 31 – 35.
- Holub, N. B., & Halaievska, L. V. (2018). Navchannia syntaksysu na urokakh ukrainskoi movy u 8–9 klasakh. Konvi print. https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/syntax-8_9_04.10.2018.pdf
- Holub, N.B., & Horoshkina O.M. (2022). Modelna navchalna prohrama "Ukrainska mova. 5-6 klasy" dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
- Holub, N.B., & Horoshkina O.M. (2024). Modelna navchalna prohrama "Ukrainska mova. 7-9 klasy" dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
- Holub, N. B., & Horoshkina, O. M., (2022). Ukrainska mova: pidruch. dlia 5 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity, Osvita. <https://shkola.in.ua/2663-ukrainska-mova-5-klas-holub-2022.html>
- Holub, N. B., & Horoshkina, O. M., (2023). Ukrainska mova: pidruch. dlia 6 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity, Osvita. <https://shkola.in.ua/2837-ukrainska-mova-6-klas-holub-2023.html>
- Holub, N., & Horoshkina, O. (2022). Ukrainska mova: pidruch. dlia 7 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity, Hramota. <https://shkola.in.ua/2096-ukrainska-mova-7-klas-holub-2015.html>
- Holub, N., & Horoshkina, O. (2025). Ukrainska mova: pidruch. dlia 8 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity, Hramota. <https://shkola.in.ua/3259-ukrainska-mova-8-klas-holub.html>
- Karaman, S. (2004). Vydy robit z rozvytku zviaznoho movlennia. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*, 4, 18-20.
- Karaman, S. O., Horoshkina, O. M., Karaman, O. V., & Popova, L. O. (2017). Ukrainska mova dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z pohlyblenym vyvchenniam filolohii: pidruch. dlia 9 klasu zahalnoosvit. navch. zakladiv. Ranok. <https://pidruchnyk.com.ua/3118-ukrmova-9-klas-karaman.html>
- Karaman, S. O., Horoshkina, O. M., Karaman, O. V., & Popova, L. O. (2018). Ukrainska mova (profilnyi riven): pidruch. dlia 10 klasu zakl. zahal. sered. osvity. Ranok. <https://shkola.in.ua/1711-ukrainska-mova-10-klas-karaman-2018.html>
- Kostiv O., Skolozdra-Shepitko O. (2018). *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy*. (Navchalno-metodychny posibnyk. Dlia studentiv ukrainskoho viddilennia filolohichnoho fakultetu). LNU imeni Ivana Franka.
- Kucheriava, O. (2007). Bazova systema vprav iz formuvannia dyskursyvnoi kompetentsii u studentiv–filolohiv. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*, 2, 284–291
- Litvinova, I.M. (2023). Ukrainska mova: pidruch. dlia 6 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity. Ranok. <https://shkola.in.ua/2838-ukrainska-mova-6-klas-litvinova-2023.html>
- Litvinova, I.M. (2024). Ukrainska mova: pidruch. dlia 7 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity. Ranok. <https://shkola.in.ua/3076-ukrainska-mova-7-klas-litvinova.html>
- Litvinova, I.M., & Yakymenko, O.O. (2024). Ukrainska mova: pidruch. dlia 8 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity. Ranok. <https://shkola.in.ua/3260-ukrainska-mova-8-klas-litvinova.html>
- Lutsenko, V. I. (2023, 7-9 serpnia). Formuvannia stylistychnykh umin shkolariv na urokakh ukrainskoi movy v ZSO. In *Abstracts of XXXI International Scientific and Practical Conference "Technologies, ideas and ways of learning development in modern conditions"*, Munich, Germany, 129-134.
- Ohar, Yu. V. (2019). Systema osobystisno oriietovanykh vprav i zavdan u protsesi navchannia hramatyky ukrainskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 175-180.
- Oliinyk, I. S., Ivanenko, V. K., Rozhylo, L. P., & Skoryk, O. S. (1989). *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy v serednii shkoli*. Vyscha shkola.
- Onatii, A. V., & Tkachuk, T. P. (2023). Ukrainska mova: pidruch. dlia 6 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity, Bohdan. <https://shkola.in.ua/2839-ukrainska-mova-6-klas-onatii-2023.html>
- Onatii, A. V., & Tkachuk, T. P. (2024). Ukrainska mova: pidruch. dlia 7 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity, Litera. <https://shkola.in.ua/3077-ukrainska-mova-7-klas-onatii.html>
- Onatii, A. V., & Tkachuk, T. P. (2025). Ukrainska mova: pidruch. dlia 8 klasu zakl. zahaln. seredn.

osvity, Litera. <https://shkola.in.ua/3261-ukrainska-mova-8-klas-onatii.html>

Onyshchuk, V. (1971) Dydaktychni osnovy zasvoiennia uchniamy movnykh navychok i vmin. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3, 48-53.

Palykhata, E. YA. (2005). Systema navchannya ukraïns'koho usnogo dialohichnogo movlennya uchniv osnovnoyi shkoly (Ternopil'skyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Volodymyra Hnatiuka]. <https://lnk.ua/b4A3xgRVQ>

Pentyluk, M. (Ed.). (2015) Vprava. Iz *Slovyk-dovidnyk z ukrainskoi linhvodydaktyky*. Lensvit.

Pentyluk, M. I., Karaman, S. O., Karaman, O. V., Horoshkina, O. M., Bakum, Z. P. Barakhtian, M. M., Haidaienko, I. V., Haletova, A. H., Korshun, T. V., Nikitina, A. V., Okunevych, T. H., & Reshetylova, O. M. (Red.). (2004). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy v serednikh osvithnikh zakladakh*. Lenvit.

Plakhotnyk V. (2009). Chy mozhut buty vpravy komunikatyvnymi? *Inozemni movy*, 3, 3-5.

Priadka, Ya. (2012). Rytorychni vpravy na urokakh ukrainskoi movy v starshykh klasakh. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*, 35, 130-136.

Semenoh, O., Kalynych, O., Diatlenko, T., Biliasnyk, M., & Volnytska, V. (2023). Ukrainska mova: pidruch. dlia 6 kl. zakl. zahaln. seredn. osvity. Aston. <https://shkola.in.ua/2840-ukrainska-mova-6-klas-semenoh-2023.html>

Semenoh, O., Kalynych, O., Diatlenko, T., Biliasnyk, M., & Hapon, L. (2023). Ukrainska mova: pidruch. dlia 7 kl. zakl. zahaln. seredn. osvity. Aston. <https://pidruchnyk.com.ua/2870-ukrainska-mova-semenog-7-klas-2024.html>

Serhiienko, K. (2022). Vydy vprav dlia rozvytku usnogo movlennia na integrovanomu urotsi ukrainskoi movy ta literatury. *Filolohiia XXI stolittia*. 72-75.

Shevchuk, S. V. (2018). Ukrainska mova (riven standartu): pidruch. dlia 10 kl. zakl. zahaln. seredn. osvity. Perun. <https://shkola.in.ua/1713-ukrainska-mova-10-klas-shevchuk-2018.html>

Skvarcha, O. M., & Eboson, S. (2019, 18-19 kvitnia). Systema vprav dlia formuvannia hramatychnykh navychok u protsesi vyvchennia ukrainskoi yak inozemnoi (rivni A1, A2). U *Materialy VII vseukrainskoi naukovoï konferentsii studentiv, aspirantiv, vykladachiv ta spivrobitnykiv*, 162-167. <https://lnk.ua/9erXLMRNp>

Khomiak, I. M. (2002). *Linhvo-metodychni zasady navchannia orfohrafii ukrainskoi movy v osnovnii shkoli* [Avtoref. dys. d. ped. n., Natsionalnyi. pedahohichniy universytet imeni M. P. Drahomanova]. <https://lnk.ua/Men0gXYNg>

Yanovyts'ka N. (2009) Typy ta vydy vprav pid chas vyvchennia hramatychnoho materialu z ukraïns'koyi movy yak druhoï. *Ukraiïns'ka mova i literatura v shkoli*, 2 (73), 29-31.

Khoroshkovska, O. N. (2006) *Metodyka navchannia ukrainskoi movy u pochatkovykh klasakh shkil z rosiïskoïu movoïu vykladannia*. Promin.

Vitiuk, V. V. (2021). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia pravopysnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv pochatkovoï shkoly. [Dys. d. ped. n., Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka]. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35539/1/дисертація%20Вітюк.pdf>

Voron, A. & Solopenko V. (2024). Ukrainska mova: pidruch. dlia 7 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity. Osvita. <https://shkola.in.ua/305-ukrainska-mova-7-klas-voron.html>

Yanovytska, N. (2009). Typy ta vydy vprav pid chas vyvchennia hramatychnoho materialu z ukrainskoi movy yak druhoï. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 2 (73), 29-31.

Yermolenko, S. Ya., Sychova, V. T. (2011). Ukrainska mova: pidruch. dlia 11 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. (riven standartu). Hramota. <https://shkola.in.ua/560-ukrainska-mova-11-klas-yermolenko.html>

Yushchuk, I. P. (2018). Ukrainska mova (riven standartu): pidruch. dlia 10 kl. zakl. zahaln. seredn. osvity. Bohdan. <https://shkola.in.ua/1714-ukrainska-mova-10-klas-yushchuk-2018.html>

Zabolotnyi, O.V., Zabolotnyi, V. V., Lavrynychuk, V. P., Plivachuk, K. V., Popova, T. D. (2022). Modelna navchalna prohrama "Ukrainska mova. 5-6 klasy" dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.21.pdf>

Zabolotnyi, O.V., Zabolotnyi, V. V., Lavrynychuk, V. P., Plivachuk, K. V., Popova, T. D. (2023). Modelna navchalna prohrama "Ukrainska mova. 7-9 klasy" dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Ukrayinska.mova.7-9.klas.Zabolotnyy.ta.in.02.08.2023.pdf>

Zabolotnyi, O.V., Zabolotnyi, V. V. (2022). Ukrainska mova: pidruch. dlia 5 kl. zakl. zahaln. seredn. osvity. Heneza. <https://shkola.in.ua/2664-ukrainska-mova-5-klas-zabolotnyi-2022.html>

Zabolotnyi, O. V., & Zabolotnyi, V. V. (2024). Ukrainska mova: pidruchnyk dlia 7-ho klasu zakl. zahaln. seredn. osvity. Heneza.

Zabolotnyi, O.V., Zabolotnyi, V. V. (2012). Ukrainska mova: pidruch. dlia 11 kl. zahalnoosvit. navch. zakl: riven standartu. Heneza. <https://pidruchnyk.com.ua/555-ukrayinska-mova-11-klas-zabolotnyi-2012.html>

Zabolotnyi, V. V., & Zabolotnyi, O. V. (2017). Ukrainska mova: pidruchnyk dlia 9 klasu zakl. zahaln. seredn. osvity. Heneza. <https://shkola.in.ua/858-ukrainska-mova-9-klas-zabolotnyi-2017.html>

Отримано редакцією журналу / Received: 12.10.25

Прорецензовано / Reviewed: 13.11.25

Схвалено до друку / Accepted: 18.12.25

Vyacheslav Shovkovyi (Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-4876-2162

CLASSIFICATION OF EXERCISES IN TEACHING UKRAINIAN

Background. *Modern methods for teaching Ukrainian focus on an action-oriented, competence-based approach. This approach is designed to develop key competencies through professional activities. The exercise method is crucial in this framework, as it provides systematic practice with linguistic and speech materials, models different types of learning activities, and fosters the development of students' competencies. Despite numerous studies on this topic, the literature presents a range of approaches to classifying exercises, which complicates their practical application and the development of a coherent teaching methodology. The lack of a unified, pedagogically sound classification restricts the effective selection of exercises and their didactic application. Therefore, it is essential to clarify and scientifically substantiate the classification of exercises in Ukrainian language teaching. This will enhance the effectiveness of the educational process and support a systematic approach to developing students' linguistic and communicative competencies.*

Purpose. *The author aims to develop a classification of exercises for teaching Ukrainian, considering recent advancements in language pedagogy.*

Results and Discussion. *The author's classification of exercises incorporates contemporary research in language pedagogy, aligns with educational program requirements, and draws from practical textbook experience. This typology categorizes exercises based on several criteria, including communicative function, type of cognitive and language activity, learning object, structure, mode of speech, role in the educational process, organization, level of guidance, and whether they include supports or game components. In terms of cognitive activity, exercises can be categorized as problem-analytical, problem-constructive, exploratory, creative, or research-based. These types foster analytical thinking, linguistic creativity, and research skills. Regarding language activities, exercises fall into categories such as receptive-analytical, receptive-reproductive, receptive-productive, and productive, which support the development of both oral and written communication skills. The exercises encompass various linguistic elements, including phonetics, orthoepy, vocabulary, morphology, syntax, orthography, punctuation, stylistics, speaking, writing, listening, and reading. Structurally, they can be simple or complex; by mode of speech, they can be oral, written, or a combination of both. In terms of function, exercises can be preparatory, training, or control-based. They can also vary in format, being frontal, choral, paired, group, or individual; classroom-based or assigned as homework; accompanied by strict, partial, or minimal guidance; and may or may not include game elements. This classification provides a practical framework for teacher training, textbook development, and research, ensuring that Ukrainian language instruction is effective and systematic and aligned with the activity-competence approach.*

Keywords: *Ukrainian language, linguodidactics, classification of exercises, language skills, learning tasks, teaching methodology, activity-competence-based approach.*

BIO

Shovkovyi Vyacheslav, DSc in Education, Professor, Head of the Department for Teaching Methodology of Ukrainian and Foreign Languages and Literatures, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine. His research interests include teaching classical languages, Ukrainian language and literature, and classroom assessment.

E-mail: slavshovk@gmail.com

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в дослідженні, в аналізі й інтерпретації даних, в описі результатів дослідження, у схваленні публікації до друку.

The author has declared no conflicts of interest. Sponsors were not involved in the research, data analysis, interpretation, writing, or publication approval process.